

Головне управління освіти і науки м. Києва
КП «Центр моніторингу столичної освіти»

Аналітичний звіт
за результатами моніторингового дослідження
рівня сформованості навичок читання та розуміння
тексту в учнів 4-х класів загальноосвітніх навчальних
закладів м. Києва

Звіт підготували: *Т. Л. Казиміренко, В.В. Ткаченко*

Програмний супровід: *Н. В. Горчакова, І. Е. Островський,*
А. О. Сухарєв, П.О. Назаренко

Статистичне опрацювання результатів підготували: *О.М. Губський*

Висловлюємо подяку *Л.С. Стадник* за підготовку програми та матеріалів дослідження, *С.В. Мурзіній* та *В.О. Науменко* за наукове рецензування тестових матеріалів

Київ

2011

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства, впровадження новітніх технологій особливого значення набуває вміння грамотно читати й розуміти тексти різні за стилями та жанрами.

Читання є базовим компонентом освіти. Для ефективної навчальної діяльності з усіх предметів важливим є формування як у молодших школярів, так і учнів основної школи умінь грамотного читання та розуміння текстів

На виконання наказу Головного управління освіти і науки м. Києва від 08.11.2010 р. № 189 «Про організацію та проведення моніторингового дослідження рівня сформованості навичок читання та розуміння тексту в учнів 4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва» 15 грудня 2010 р. КП «Центр моніторингу столичної освіти» здійснено друге дослідження рівня сформованості навичок читання та розуміння тексту в учнів 4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва.

Тема дослідження

Моніторингове дослідження якості читання та розуміння тексту учнями 4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва.

Мета дослідження:

- визначити рівень сформованості в учнів 4-х класів умінь усвідомлено читати й розуміти різні за жанром тексти, самостійно працювати з текстом, використовуючи здобуту інформацію в пізнавальних, навчальних і життєвих ситуаціях;
- визначити основні чинники, які впливають на якість читання та розуміння тексту, їхній вплив на розвиток розуміння учнями змісту різних видів текстів.

Об'єкт дослідження – процес формування вмінь і навичок читання та розуміння тексту учнями 4-х класів м. Києва.

У дослідженні оцінюватимуться 2 види читання, які є пріоритетними для учнів початкової школи, а саме:

- читання з метою набуття читацького літературного досвіду;
- читання з метою засвоєння та використання інформації.

Предмет дослідження – якість читання й розуміння тексту учнями 4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва з українською мовою навчання.

Характеристика інструментарію дослідження

Метою проведеного дослідження було визначення рівня сформованості в учнів 4-х класів умінь усвідомлено читати й розуміти різні за жанром тексти, самостійно працювати з текстом, використовуючи здобуту інформацію в пізнавальних, навчальних і життєвих ситуаціях; а також основних чинників, що впливають на якість читання та розуміння тексту, їхній вплив на розвиток розуміння учнями змісту різних видів текстів.

З метою всебічного дослідження якості читання та розуміння тексту учням було запропоновано текст (для першого варіанта – художній, для другого – науково-популярний). Художній текст (за М. Слабошпицьким «Зайчик, що вважав себе сміливцем») містив 385 слів, до нього було складено 17 завдань у тестовій формі. Науково-популярний текст – 368 слів і 13 завдань у тестовій формі.

Ознайомившись із текстом, учні повинні були зрозуміти його в цілому та кожну окрему частину, проаналізувати причинно-наслідкові зв'язки й зробити логічні висновки, інтерпретувати отриману інформацію та узагальнити її. Крім того, учням потрібно було визначити головну думку тексту, сформулювати висновки, а також оцінити його зміст, мовні та структурні особливості.

Усі завдання до текстів – закритої форми: з вибором однієї та двох правильних відповідей серед чотирьох можливих варіантів, завдання на встановлення відповідності та на встановлення послідовності.

Для вивчення питань впливу чинників на формування в учнів 4-х класів усвідомлено читати й розуміти різні за жанром тексти було розроблено анкети для вчителів і батьків.

Анкетування вчителів мало на меті отримати інформацію про ставлення учнів до читання, оцінити розвиток в учнів тестованого класу читацьких умінь; методи і форми роботи на уроках читання, форми роботи з учнями, які мають труднощі з читання, самооцінку володіння вчителями знаннями та вміннями для роботи з текстами різних жанрів.

Анкетування батьків мало на меті отримати інформацію про вік, освіту батьків, їх ставлення до спільного читання в сім'ї, до тематики шкільних творів; вивчити читацькі уподобання дітей, думку батьків щодо чинників сприяння розвитку читацького інтересу в дітей; оцінити розвиток читацьких умінь у дітей; дослідити, якими критеріями керуються батьки, купуючи дітям книжки; визначити способи залучення дітей до читання в сім'ї; з'ясувати особливості організації читання в сім'ї.

Характеристика результатів виконання учнями 4-х класів тестових завдань

Тестування з читання та розуміння тексту тривало 40 хвилин. Кожен учень 4-го класу отримав індивідуальний тестовий зошит, що складався з двох частин. Перша частина містила текст відповідно художнього або науково-популярного стилю мовлення. Друга частина тесту з художнім текстом містила завдання чотирьох форм, а тесту з науково-популярним текстом – трьох форм.

Відповідно до результатів виконання завдань тесту можна констатувати, що у випускників початкової школи добре сформовані вміння щодо читання й усвідомленого розуміння тексту. Понад 60 % учнів, які працювали з текстом художнього стилю мовлення, отримали від 10 до 15 балів із 21 максимально можливої кількості балів і майже 70 % четвертокласників, які виконували тестові завдання до науково-популярного тексту, одержали від 7 до 12 балів із 18 максимально можливої кількості.

Аналіз розподілу результатів тестування за стандартизованою шкалою від 1 до 12 балів дає підстави для висновку, що учні 4-х класів виконали завдання тесту переважно на середньому та достатньому рівнях (42,9% і 51,8% відповідно).

Аналізувати результати виконання завдань тестових зошитів з текстами художнього та науково-популярного стилів мовлення будемо відповідно до умінь, що перевірялися.

У понад 63 % четвертокласників, які працювали з художнім текстом, та у понад 50 % учнів, які працювали з текстом науково-популярного стилю сформовані вміння відтворювати прочитану інформацію.

Трохи більше половини (художній текст) майже 45 % (науково-популярний текст) тестованих уміють аналізувати та оцінювати прочитану інформацію. Лише у кожного другого учня сформовані практичні навички щодо розрізнення жанрової специфіки текстів художнього стилю мовлення та у кожного третього – навички оцінювання повноти представленої в тексті інформації.

Відповідно до результатів дослідження у майже 45 % (художній текст) 40 % (науково-популярний текст) випускників початкових класів сформовані вміння щодо формулювання висновків. Правильно головну думку тексту художнього стилю мовлення визначили 40 % четвертокласників, а науково-популярного – 15,2 %.

Майже третина тестованих уміють інтерпретувати та узагальнювати зміст прочитаного.

Характеристика результатів анкетування вчителів і батьків учнів 4-х класів

Ставлення учнів до читання

Більше половини учнів у 4-х класах, на думку 62% учителів-класоводів, мають стійкий інтерес до читання. Майже стільки ж опитаних батьків (66%) указали, що їхнім дітям подобається читати.

За результатами дослідження, більше половини учнів 4-х класів мають стійкий інтерес до читання. Однак близько третини учнів не виявляють бажання читати літературні твори. Аналізуючи відповіді батьків і педагогів, підбір творів для вивчення в молодшій школі вимагає більш виваженого підходу з огляду на нагальні потреби суспільства та з урахуванням думки цільової аудиторії.

Читацькі уподобання учнів

Найбільший інтерес у дітей викликають твори пригодницької (66%) та природничої (47%) тематики. Невеликий відсоток учнів цікавиться наукою і технікою (21%), космосом (22%), історією (22%), спортом (19%), мистецтвом (14%), мораллю, духовністю (10%), світом професій (6%).

Літературна спрямованість учнів 4-х класів переважно зосереджена на кількох видово-жанрових, тематичних напрямках, які активно пропагуються на книжковому ринку. Зауважимо, що класична література, яку так мало читають четвертокласники, допомагає формувати естетичний смак молодших школярів, сприймати літературу як складний і захоплюючий світ.

Формування читацького інтересу в сім'ї

Загалом батьки усвідомлюють важливість читання для розвитку їхніх дітей. Більшість опитаних батьків створюють удома умови для повноцінної читацької діяльності. Однак третина батьків не вважають обговорення прочитаного та інсценування змісту дієвими засобами для поліпшення сприймання дітьми літературних творів.

Формування читацьких умінь на уроках читання

На думку більшості вчителів, спостерігається висока розумова активність четвертокласників під час роботи з літературними текстами. За результатами опитування, близько 80% учителів-класоводів вважають, що більшість учнів 4-х класів з бажанням аналізують прочитане, ставлять питання вчителю, висловлюють власні думки щодо прочитаного.

Працюючи на уроках з науково-популярними текстами (діаграма 15), більшість учителів зосереджує увагу учнів на осмисленні окремих частин тексту, узагальненні змісту. Працюючи з художніми текстами, більшість учителів спонукають учнів відтворювати прочитаний текст та інтерпретувати його зміст.

За результатами дослідження, учителі частіше на уроках читання вирішують з учнями ситуаційні завдання (72%). Залучають учнів до виконання проектів 13% учителів, використовують інтерактивний вид роботи «мозаїку» 7% учителів. Менше половини опитаних учителів (40%) володіють методикою критичного мислення.

Самостійне читання учнів

Опитування вчителів мало на меті вивчення деяких питань організації самостійного читання учнів 4-х класів.

Майже всі опитані вчителі (92%) зазначили, що завжди обговорюють зміст книжок, самостійно прочитаних четвертокласниками. Це, як правило, відбувається як за власною ініціативою (85%), так і за ініціативою учнів (82%) і в поодиноких випадках (4%) – на прохання батьків.

Труднощі під час навчання учнів розуміти тексти

Більшість опитаних учителів-класоводів 4-х класів (78%), зазначили, що не мають труднощів, навчаючи учнів розуміти тексти різних стилів.

Майже всі вчителі переконані, що добре знають прийоми аналізу текстів різних жанрів, специфіку побудови художнього тексту та жанрові особливості текстів. Хоча третина вчителів (36%) указали на недостатню власну поінформованість щодо авторів та особливостей написання творів.

Отже, серед труднощів, які відчують учителі, навчаючи учнів розуміти тексти, респонденти частіше вказували на недостатні знання щодо жанрових особливостей творів, літературознавчих уявлень і понять, тобто на брак теоретико-літературної освіченості.

За результатами опитування вчителів і батьків, четвертокласники мало читають і для підвищення інтересу до читання, на думку батьків і вчителів, необхідні спільні зусилля сім'ї та школи.

Порівняльний аналіз результатів дослідження 2007 та 2010 рр.

Моніторингові дослідження якості читання та розуміння тексту учнями 4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва проводилися з інтервалом у три роки (2007, 2010 рр.). Тема, концепція, предмет досліджень залишилися аналогічними, але було розширено мету та завдання дослідження, а також вдосконалено інструментарій. Як і в 2007 р., використовувалися паперові носії.

Порівнюючи результати моніторингових досліджень 2007 і 2010 рр. за рівнями навчальних досягнень, можна зробити висновок, що кількість учнів, які отримали бали середнього та достатнього рівнів збільшилась, а початкового і високого – зменшилась.

Висновки за результатами моніторингового дослідження

Моніторингове дослідження якості читання та розуміння тексту учнями 4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва проведено відповідно до програми, його цілі й завдання реалізовано повністю. Дослідження дало можливість визначити рівень сформованості в учнів 4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів таких умінь:

- усвідомлено читати й розуміти різні за жанром тексти;
- самостійно працювати з текстом, використовуючи здобуту інформацію в пізнавальних, навчальних і життєвих ситуаціях;
- визначити основні чинники, які впливають на якість читання та розуміння тексту, їхній вплив на розвиток розуміння учнями змісту різних видів текстів.

Результати виконання завдань тестового зошита дають підстави зробити такі висновки:

1. В учнів 4-х класів сформовані вміння читати й розуміти тексти як художнього, так і наукового стилів мовлення переважно на достатньому та середньому рівнях.

2. Загалом у випускників початкової школи на кінець першого семестру найкраще сформовані уміння:

- відтворювати інформацію, прочитану в текстах і художнього, і науково-популярного стилів мовлення;
- аналізувати та оцінювати зміст, мовні та структурні особливості художнього тексту;
- інтерпретувати та узагальнювати зміст науково-популярного тексту.

3. Відповідно до результатів дослідження учні 4-х класів продемонстрували недостатній рівень сформованості таких умінь:

- формулювати висновки на основі інформації, поданої в текстах художнього і науково-популярного стилів мовлення;
- аналізувати та оцінювати зміст, мовні та структурні особливості науково-популярного тексту;
- інтерпретувати та узагальнювати зміст художнього тексту.

4. Порівнюючи результати моніторингових досліджень 2007 та 2010 рр. з читання та розуміння тексту, можна зробити такі висновки:

- збільшилася відповідно на 5,2 % та 31,5 % кількість школярів, які виконали завдання тесту на бали достатнього і середнього рівнів;
- майже на 3% зменшилася кількість учнів, які одержали бали початкового рівня;
- кількість учнів, які отримали бали високого рівня, менша на 34 %.

На основі отриманих результатів анкетування можна зробити такі висновки:

1. Більшість учнів 4-х класів, на думку вчителів, мають стійкий інтерес до читання, уміють висловлювати власні думки щодо прочитаного, формулювати головну думку прочитаного, ставити запитання по тексту, аналізувати прочитане.

2. Пріоритетними методами, прийомами і видами навчальної діяльності, які використовують опитані вчителі на уроках є такі: спонукання учнів виявляти особистісне ставлення до змісту прочитаного, спрямування учнів на індивідуальне сприйняття художнього твору, висловлення учнями своїх думок щодо прочитаного, виокремлення в прочитаному головного і деталей, коментування окремих фактів тексту.

3. Учителі приділяють недостатню увагу розвитку в учнів умінь, необхідних для проведення пошукової діяльності: знаходження причинно-наслідкових зв'язків у тексті, передбачування розгортання подій за допомогою формулювання гіпотез.

4. Спостерігається слабке використання вчителями прийомів, основою яких є аперцепція (опора на попередній досвід): проведення паралелі між прочитаним і власним життєвим досвідом, установлення зв'язку між новою й відомою інформацією.

5. Учителі нечасто навчають учнів працювати з інструкціями, зазвичай це відбувається на деяких уроках.

6. Більшість батьків усвідомлюють важливість читання для загального розвитку дітей і власну відповідальність за розвиток у дітей інтересу до читання.

7. Переважна більшість опитаних батьків займають активну позицію щодо організації читацької діяльності вдома: постійно спонукають дітей до читання та намагаються контролювати, що і як читають діти.

8. Майже 20% батьків рідко читають разом з дітьми.

9. Більшість батьків не вважають обговорення прочитаного дієвим методом підвищення інтересу дітей до читання та не надають належного значення одному з важливих прийомів, що дозволяє молодшими школярами повноцінно засвоїти літературний текст, – інсценування прочитаного.

10. Літературна спрямованість більшості учнів 4-х класів переважно зосереджена на кількох видово-жанрових, тематичних напрямках, які активно

пропагуються на книжковому ринку. Поза увагою загалу учнів залишаються класична література, література на моральну, духовну тематику.

11. Батьки і вчителі однакової думки щодо збільшення кількості годин на вивчення творів морально-етичної тематики у програмі з читання для 4-го класу.

12. Майже всі респонденти вважають, що четвертокласники мало читають.

13. Учителі солідарні з батьками, що для підвищення інтересу молодших школярів до літературних творів, необхідні спільні зусилля як батьків, так і вчителів.

1. Рекомендації за результатами проведеного дослідження

На основі результатів дослідження сформульовано практичні рекомендації вчителям початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів.

1. Проаналізувати й обговорити на засіданнях шкільних методичних об'єднань (комісій) учителів початкової школи результати моніторингового дослідження рівня сформованості навичок читання та розуміння тексту в учнів 4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва.

2. Під час планування роботи на 2011/12 навчальний рік урізноманітнити роботу, спрямовану на формування в учнів навичок осмисленого читання.

3. Посилити увагу до формування в учнів умінь роботи з текстами науково-популярного стилю.

4. На уроках та в позаурочний час створювати умови для стимулювання зацікавленості учнів до читання.

5. Урізноманітнювати форми та методи контролю навчальної діяльності учнів.

6. Проводити систематичну роботу щодо розвитку в учнів умінь, необхідних для проведення пошукової діяльності: знаходження причинно-наслідкових зв'язків у тексті, передбачування розгортання подій за допомогою формулювання гіпотез.

7. Приділяти більше уваги використанню на уроках прийомів, основою яких є аперцепція (опора на попередній досвід): проведення паралелі між прочитаним і власним життєвим досвідом, установлення зв'язку між новою й відомою інформацією

8. Сприяти розвитку обізнаності батьків щодо методики розвитку читацької грамотності їхніх дітей.

9. Сприяти розширенню літературної спрямованості учнів.

10. Зосередити спільно з батьками зусилля на підвищенні інтересу молодших школярів до літературних творів.